FERMER XO‘JALIK NOMLARI AGRONIMLARNING ASOSIY TURI SIFATIDA

Xakimbayeva Ozoda Kalandarovna
O‘zDJTU Umumiy tilshunoslik kafedrasi katta o‘qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu tadqiqotda o‘zbek tilidagi agronimlar tizimida fermer xo‘jalik nomlarining o‘rni, ularning lingvistik tabiati hamda struktur-semantik xususiyatlari tahlil qilinadi. Fermer xo‘jalik nomlari agronimlarning eng faol va markaziy turi sifatida qaralib, ularning shakllanishida antroponimik, geografik, tabiiy-geografik va aksiologik omillarning roli yoritiladi. Tadqiqotda mazkur nomlarning nafaqat nominativ, balki lingvomadaniy va ijtimoiy funksiyalari ham ochib beriladi. Shuningdek, fermer xo‘jalik nomlari orqali jamiyatning agrar madaniyati, iqtisodiy faoliyati va qadriyatlar tizimi aks etishi asoslab beriladi. Ishda agronimlarning zamonaviy rivojlanish tendensiyalari, xususan globalizatsiya va til kontaktlari ta’siri ostida yuzaga kelayotgan o‘zgarishlar ham tahlil qilinadi. Natijada fermer xo‘jalik nomlari til va jamiyat o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni ifodalovchi muhim lingvistik va madaniy fenomen sifatida talqin etiladi.

Kalit so‘zlar: agronim, fermer xo‘jalik nomlari, onomastika, lingvokulturologiya, nominativ motivatsiya, aksiologiya, toponimika, semantik tahlil, ijtimoiy leksika, agrar madaniyat, til va jamiyat, lingvistik tizim.

Agronimlar tizimida fermer xo‘jalik nomlari alohida o‘rin egallab, ularning eng muhim, funksional jihatdan faol va ijtimoiy jihatdan dolzarb turlaridan biri hisoblanadi. Agronimlar umumiy holda qishloq xo‘jaligi bilan bog‘liq obyektlarni – yer maydonlari, dalalar, yaylovlar, bog‘lar, plantatsiyalar va xo‘jalik birliklarini nomlashga xizmat qilsa, fermer xo‘jalik nomlari ushbu tizimning markaziy komponenti sifatida namoyon bo‘ladi. Bu holat, avvalo, fermer xo‘jaliklarining agrar iqtisodiyotdagi asosiy ishlab chiqaruvchi subyekt sifatidagi o‘rni bilan izohlanadi.

Tilshunoslikda proper nomlar, xususan agronimlar, nafaqat nominativ birlik sifatida, balki madaniy va ijtimoiy axborot tashuvchisi sifatida ham qaraladi. A.V. Superanskaya fikriga ko‘ra, nomlash jarayoni obyektni belgilash bilan birga unga nisbatan insonning baholovchi munosabatini ham ifodalaydi. Shu jihatdan fermer xo‘jalik nomlari ham ijtimoiy tajriba va qadriyatlarning til orqali ifodalanish shakli hisoblanadi.

Fermer xo‘jalik nomlari turli nominativ motivatsiya asosida shakllanadi. Ular antroponimik (*“Karimov fermer xo‘jaligi”*), geografik (*“Zarafshon agro”*), tabiiy-geografik (*“Serhosil dala”*), hamda aksiologik (*“Baraka”*, *“Farovonlik”*) asosda yuzaga keladi. S. Qorayev ta’kidlaganidek, toponimik nomlashda obyektning inson e’tiborini tortgan muhim belgisi asosiy nominativ omil sifatida xizmat qiladi.

Shuningdek, fermer xo‘jalik nomlari lingvomadaniy jihatdan ham muhimdir. V.A. Maslova til birliklarini madaniy qadriyatlar tashuvchisi sifatida baholab, ularning jamiyatdagi aksiologik tizimni aks ettirishini ta’kidlaydi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, *“Baraka”*, *“Hosildor zamin”*, *“Yangi hayot”* kabi nomlar orqali xalqning yerga, hosildorlikka va farovonlikka bo‘lgan munosabati ifodalanadi.

Bundan tashqari, N.V. Podolskaya onomastikani proper nomlarning semantikasi, tuzilishi va funksiyalarini o‘rganadigan fan sifatida izohlaydi. Ushbu yondashuv asosida

fermer xo‘jalik nomlari nafaqat til birligi, balki ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy jarayonlarning lingvistik aksidir.

Zamonaviy davrda fermer xo‘jalik nomlarida globalizatsiya ta’siri ham kuzatiladi. Ingliz tilidan o‘zlashgan *“Agro farm”*, *“Green land”*, *“Agro export”* kabi birliklar tilning ochiq va moslashuvchan tizim ekanligini ko‘rsatadi. Bu esa agronimlarning zamonaviy rivojlanish tendensiyalarini aks ettiradi.

Fermer xo‘jalik nomlari lingvistik jihatdan murakkab nominativ birliklar bo‘lib, ular turli semantik, struktur va aksiologik omillar asosida shakllanadi. Ushbu nomlar nafaqat obyektni identifikatsiya qilish vazifasini bajaradi, balki muayyan ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy mazmunni ham o‘zida mujassamlashtiradi. Shu jihatdan ular oddiy nomlash vositasi emas, balki lingvomadaniy axborot tashuvchisi sifatida ham qaraladi.

Fermer xo‘jalik nomlarini nominativ motivatsiyasiga ko‘ra bir necha asosiy guruhlarga ajratish mumkin.

1. Antroponimik asosdagi nomlar: Bunday nomlar xo‘jalik egasining ismi, familiyasi yoki nasabiga asoslanadi. Masalan: *“Karimov fermer xo‘jaligi”, “Ali aka agro”, “Ismoilov bog‘lari”.*

Mazkur turdagi nomlar shaxs va yer o‘rtasidagi bevosita bog‘liqlikni aks ettirib, mulkchilik va ijtimoiy identifikatsiya funksiyasini bajaradi.

2. Geografik va hududiy asosdagi nomlar: Bu guruhga kiruvchi nomlar xo‘jalik joylashgan hudud, qishloq yoki tabiiy obyekt nomi bilan bog‘liq bo‘ladi. Masalan: *“Chortoq agro”, “Zarafshon dalalari”, “Qiziltepa bog‘lari”.*

Bunday nomlar makon bilan bog‘liqlikni ko‘rsatib, toponimik axborotni saqlaydi.

3. Tabiiy-geografik xususiyatga asoslangan nomlar: Yerning unumdorligi, iqlimi yoki boshqa tabiiy xususiyatlariga asoslanadi. Masalan: *“Serhosil dala”, “Oq yer agro”, “Yashil vodiy”.*

Bu nomlar agrar tajriba va yer sifatiga berilgan bahoni ifodalaydi.

4. Aksiologik (baholovchi) nomlar: Bu turdagi nomlar ijobiy qadriyatlar, umid, farovonlik va muvaffaqiyatni ifodalaydi. Masalan: *“Baraka”, “Farovonlik”, “Yangi hayot”, “Omad agro”.*

Mazkur nomlar agronimlarning aksiologik xususiyatini yaqqol namoyon etadi va insonning yerga bo‘lgan munosabatini aks ettiradi.

5. Madaniy va ideologik motivatsiyaga ega nomlar: Tarixiy, milliy yoki ma’naviy qadriyatlarni aks ettiradi. Masalan: *“Navro‘z agro”, “Mustaqillik bog‘lari”, “Istiqlol zamin”.*

Bunday nomlar orqali jamiyatning tarixiy xotirasi va ideologik qarashlari ifodalanadi.

Fermer xo‘jalik nomlarining lingvokulturologik ahamiyati ayniqsa muhimdir. Ular orqali xalqning agrar madaniyati, mehnatga bo‘lgan munosabati, tabiat bilan uyg‘un yashash tajribasi hamda iqtisodiy qadriyatlari aks ettiriladi. Masalan, “Baraka”, “Hosildor zamin” kabi nomlar hosildorlik va mo‘l-ko‘llikni qadrlash g‘oyasini ifodalaydi. Bu esa agronimlarning aksiologik va madaniy kod sifatidagi rolini tasdiqlaydi.

Shuningdek, fermer xo‘jalik nomlari ijtimoiy kommunikatsiyada ham muhim vazifani bajaradi. Ular iqtisodiy subyektlarni ajratish, reklama va imidj yaratish, shuningdek, bozor munosabatlarida identifikatsiya vositasi sifatida xizmat qiladi. Zamonaviy sharoitda ayrim xo‘jalik nomlarida ingliz tilidan o‘zlashgan elementlar

(*“Agro farm”*, *“Green land”*, *“Agro export”*) ham uchrab, globalizatsiya ta’sirini ko‘rsatadi.

Bundan tashqari, fermer xo‘jalik nomlari agronimlarning boshqa turlariga nisbatan nisbatan “yosh” va o‘zgaruvchan qatlam hisoblanadi. Ular iqtisodiy islohotlar, mulkchilik shakllarining o‘zgarishi va bozor munosabatlari ta’sirida tez yangilanib boradi. Bu esa ularning dinamik xarakterini ko‘rsatadi.

Demak, fermer xo‘jalik nomlari agronimlarning asosiy va markaziy turi sifatida nafaqat nominativ, balki lingvokulturologik, aksiologik va ijtimoiy funksiyalarni ham bajaradi. Ular orqali jamiyatning agrar hayoti, iqtisodiy faoliyati, madaniy qadriyatlari va ijtimoiy ongida shakllangan tasavvurlar ifodalanadi. Shu bois mazkur nomlarni o‘rganish agronimlarning milliy-madaniy xususiyatlarini, til va jamiyat o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni hamda agrar leksikaning semantik tizimini chuqur tahlil qilishda muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Суперанская А.В. Общая теория имени собственного. – Москва: Наука, 1973.
2. Подольская Н.В. Словарь русской ономастической терминологии. – Москва: Наука, 1988.
3. Маслова В.А. Лингвокультурология. – Москва: Академия, 2001.
4. Qorayev S. Toponimika asoslari. – Toshkent: Fan, 2006.
5. Begmatov E. O‘zbek onomastikasi. – Toshkent: Fan, 2010.
6. Madvaliyev A. O‘zbek tilida nomlash masalalari. – Toshkent, 2000.
7. Oxunov N. O‘zbek toponimlari va ularning xususiyatlari. – Toshkent, 2008.